

BÙI GIÁNG

RẰNG TỪ

NGÃU NHỈ

rằng từ ngẫu nhĩ

Bùi Giáng

rằng từ ngẫu nhĩ

Bùi Giáng

Bìa: *M. C. P*

Nguồn: *Thư viện Tiểu Lùn*

**rằng từ
ngẫu nhĩ**

BÙI GIÁNG

**GIỮ THƠM QUÊ MẸ
LÁ BỐI xuất bản
số 1, 2 - tháng 7, 8 năm 1965**

MỤC LỤC

1. Phần I 9

Giữ thơm quê mẹ, số 1 – tháng 7 - 1965

2. Phần II 29

Giữ thơm quê mẹ, số 2 – tháng 8 - 1965

I

Chuyện ngẫu nhĩ là chuyện gì không rõ. Hỏi chàng Kim Trọng ắt rõ hơn. Hỏi nàng Thúy Kiều, e nàng không chịu nói, dù trong bụng nàng có lẽ nàng rõ hơn chúng ta, tất cả chúng ta.

Chúng ta là ai? Là mọi người hôm nay sẵn sàng quên mọi sự hôm qua, mọi sự hôm nay mọi sự về sau. Vì sao như thế? Tạm nói là: vì bận rộn sưu tầm cái nghĩa của ngẫu nhĩ đó thôi.

Nói bạn rộn sưu tầm cho vui vậy thôi. Thật ra không bạn rộn. Không sưu tầm. Mà nếu thật có bạn rộn sưu tầm, lại càng bớt thêm lắm vậy.

Ấy bởi rằng: nếu bạn rộn sưu tầm cái gì khác thì không sao. Nhưng đã gọi là nêu câu “ngẫu nhĩ”, mà còn nằng nặc đòi sưu tầm nghĩa của nó, e rằng càng lắm lạc thêm ra. Thế còn gọi là ngẫu nhĩ, nhĩ ngẫu gì được nữa.

Số là: vốn tự xưa kia, cái ngẫu nhĩ là cái không ngờ trước: Bỗng dừng mà đến cho vui cười, bỗng dừng mà đi cho thiên hạ khóc, bỗng dừng mà cảm động quay đầu cho kẻ đối diện không biết nghĩ sao, bỗng dừng mà tảng lờ như không nhận thấy, làm cho người ta không biết phải biện bạch thế nào...

Đó là tinh thể của cái ngẫu nhiên vốn tự xưa kia. Vốn tự xưa kia “là”, tới ngày nay vẫn chưa ngừng “là”, đó là nghĩa của cái “là” trong ngẫu nhiên.

Sao gọi là “là”? Có kẻ bảo: “Là” là “là” vậy. Và thêm rằng: Nếu không có tiếng “là”, thì trong nhân gian không còn ngôn ngữ. Mà nếu mất ngôn ngữ thì nhân gian mất nghĩa nhân gian. Bởi đâu? Rằng sở dĩ nhân gian là nhân gian, ấy bởi nhân gian là “cõi”. “Trăm năm trong cõi người ta”. Nếu người ta không có cõi, thì người ta không phải là người ta. (Vì không ta, không người). Nếu không người không ta, thì làm sao có được cái người ta để làm nên nhân gian một cuộc giữa biển dâu phơi mở trong ánh mờ tồn lưu¹.

1 cf. Heidegger: Si plantes et animaux sont privés du langage, c'est parce qu'ils sont emprisonnés chacun dans leur univers environnant, sans être jamais librement situés dans l'éclaircie de l'être. Or seule cette éclaircie est 'le monde'.

Nhân gian có người ta, nhân gian có cõi. Nhưng bởi đâu mà có người ta làm nên có cõi? Cái gì là căn cơ sơ thủy của người ta trong cõi có trăm năm?

Ấy là cái lời trong cổ lục vậy. Lời là thiết lập. Lời là căn cơ. Lời là nhiếp dẫn.

Từ đó về sau trăm năm bước vào sử lịch dựng mộng sử xanh cho phong tình phiêu dật rất mơ màng.

Bất cứ lúc nào, dù trước giờ giác ngộ, dù sau phút đam mê, bao giờ con người ta cũng có thể xô phong tình vào chiêm bao được cả, kể từ ngôn ngữ là lời đã bước vào cổ lục mà truyền với sử xanh, để cho con người mỗi lúc mỗi có thể lại bên mép bàn ngời ở bên đèn mà lần giở với hai tay:

Cảo thơm lần giở trước đèn

Phong tình cổ lục còn truyền sử xanh.

Cổ lục đã truyền vào sử xanh cho phong tình trường tại thì mọi vật, mọi đồ trong nhân gian đều kể từ đó mà được kết hợp chót vót nguy nga dẫu rằng muôn năm vẫn nằm lì ngang mặt đất, Chim chóc ăn trái cây, trâu bò nằm bờ ruộng, bốn lá côn kết lại làm một chùm hoa cỏ, bốn phiêu diêu là có sóng phiêu bổng.

Hỡi ôi ! Ngôn ngữ là lời

Ấy trong tiết điệu ấy ngoài âm thanh

Dư vang cuối lá đầu cành

Niềm riêng suy trọng sao đành từ nan

Rừng phong thu giữ hội đàn

*Rượu thơm từ đây chén vàng nguyệt
khuy*

Rừng phong thu đã nhuộm kỳ

Chiêm bao bờ cỏ gái Tỳ Hải gieo.

Cái chỗ ngẫu nhĩ lạ lùng trong buổi mới một lần làm bốn chồn cái dạ con người ta và kéo dài thao thức tâm thanh cho mai sau chữ lão chung tình về tứ lự – đầu đuôi ngành ngọn đều khởi từ cái cơn đầu ngọn ngữ ra hoa.

Cõi trăm năm thoát biến thành thiên - thu - cơn - mộng - cõi. Tha hồ thiên hạ đi về tiếp tục mà kết lá vào cho trái cây. Trái lựu trái đào, em cho ăn trái lê vậy. Huống nữa là...

“Hựu huống thập thủ tâm thi, quán nhập đoạn trường chi tập; tứ huyền cung oán phổ thành bạc mệnh chi âm; giác thê lương kỳ não nhân, phục sinh đình nhi cố ảnh. Hoa ứng thâm diễm, liễu dục tăng

kiều. Tham Bắc Bộ chi phong tao, tiểu đề diệc vận. Thiện Nam Triều chí phần đại, nùng đậm tương nghi... Cố nghi chư lão chung tình, biến danh tính ư quần biên tự giác; toại sử thiên thu ký sự, thái phong lưu ư thặng phần tàn chi...”

Từ đó về sau... Nhân gian có bờ lau bến lá để đi về ẩm cúng mà thút thít bên nhau.

Chợt nhìn em đốt than đen đui, chợt ngó ra màu hồng lệ thiên hương. Chợt tao ngộ đầu non Duồng Mô Din tư lự, chợt muôn đời vào vận đại là hơi thở riêng Hoàng Hậu mai sau. Chợt chiêm bao liễu yêu bài động, chợt phong tình vận chủng lỏng lẻo phơi hoa.

Thanh Minh trong tiết tháng ba

Lễ là Tảo Mộ hội là Đạp Thanh.

Cái nghĩa u huyền của tháng ba là chi thế ? Nào hội, nào lễ, nào Tảo Mộ, Đạp Thanh, cùng xúm xít dàn bày song song như hai hàng chân ngọc đuổi ấy cũng chỉ vì cái là, là nó liễu là lộn lại rất lần khôn phổ hội đo ra.

Thanh minh trong tiết Tháng ba

Lễ là Tảo Mộ hội là Đạp Thanh

Một giờ ngẫu nhĩ ngày xanh

Ngửa ngang là mộng nên đành là thừa

Cung đàn lựa những ngày xưa

Mà gương bạc mệnh bây giờ là đây

Lòng thí chủ vốn hẹp hòi

*Cúi xin phương trượng trong ngoài mở
ra.*

Suy tư sâu thẳm về chỗ đó cái chỗ của “là, là” từ trong tinh thể phơi ra, đó là điều kiện thiết yếu của tái lập tồn lưu đo ra vạn đại. Con mắt sẽ nhìn thấy Thúy Kiều...

Con mắt sẽ nhìn thấy Thúy Kiều về chủ tọa buổi hội thoại giữa các thiên tài cổ kim trong một vòm ánh sáng khác.

Trông đầu đá vọng thiên di

Mất gì cô quả mất gì bá vương

Đầu phơi cung bậc lên cồn

Quần tiên giữ áo trút nguồn cho ma?

Thơ sâu rượu kếp đưa ra

Ních tì ti sáng sáng là cuồng ngâm ?

Càn khôn gió đổ chất chồng

Về trong thiên hạ đêm mông một giêng

Hồng nhan em trú ngụ miền

Mép nào xa đội phi tuyến vẽ mây?

Mép miền nào em trú ngụ? Lần cuối cùng xin hỏi lại Sủ Xanh,

Những từ sen ngó đào tơ...

Sen ngó đào tơ là cái chi lạ rứa? Mà cứ lạ rứa đi về ám ảnh mọi cái Tại Thế. Bây giờ là sức tỉnh Thiên Thu? Mà thiên thu là thu thiên còn lá Tồn Lưu Vĩnh Thế nhớ Trường Sinh đi biệt khúc Lâm Dôn? *Những từ sen ngó đào tơ?* Đi về kêu gọi bây giờ ra sao? Những từ bờ cỏ chiêm bao? *Mười lăm năm mới Bây Giờ Là Đây.* Cái Bây Giờ Là Đây hiển hiện tròn đầy tươi tốt hơn mười rằm xưa. Trọn lành lài liễu lên thôn lá còn lên cỏ. Quá khứ không còn. Tương lai không cần nữa. Sau trước dồn về bây giờ tại đó là bất tuyệt

luân lưu ngàn thu kia là phút nọ. *Ni il n'a jamais été, ni il ne sera, parce qu'il est maintenant, sans tout à la fois sage discontinuité.* Có điều chi nữa mà ngờ. Cô đừng giấu tôi nữa nhé. Hai đứa vén tấm màn phủ trên dâu biển, nghe linh hồn lắt lay thần thánh, ngự trị lên sáu cõi luân hồi di chuyển chu lưu. *Au milieu de ces cercles, est la divinité qui dirige le cours de toutes choses; car elle est le principe de toute naissance douloureuse et de toute génération, poussant la femelle dans les embrassements du mâle et le mâle dans ceux de la femelle* – PARMÉNIDE.

Con cái nằm vào trong vòng tay con đực, con trống chui vào hang con mái, phơi dựng âm dương theo thiên lý lưu hành, quyết định mọi sinh nở đoạn trường, đẻ đau bồng reo thất thanh hồn thể hệ. – *Et tu apprendras également*

les oeuvres vaga bondes de la lune... Tu connaîtras aussi les cieux qui nous entourent... Và sao mọc lên trời, và trăng tròn di động vằng vặc mộng lang thang, và những quỹ đạo tuyết sương khắp ba nghìn thế giới cũng rủ nhau giải rõ cái nghĩa thần thánh đún đầy âm dương giao hội quân bình.

Tư tưởng nguyên sơ nảy giò huyền hoặc. Người đời nay không còn Ký ức. Kỷ niệm mất du vang. Mãi mê biện chứng duy lý duy vật, quên hết mọi sương bóng siêu nhiên mơ màng bình minh trên cổ độ. Đâu ngõ nào mây đội? Cồn lá nào là Thâm Xứ tuyết băng? Con người chết ngột. Weil, Hemingway đã bỏ đi. Ta xin gọi – ời em Thúy Kiều về nhanh với chứ !

Cảo thơm lần giở trước đèn

Phong tình cổ lục còn truyền sử xanh.

Trước ánh đèn (Lửa Phôi Dựng) chuyện Phong Tình biến làm Ấn Ngũ: Nó nằm trong Cổ Lục để truyền vào sử xanh: Nghĩa là: buộc người nghe phải nghe trong Tiếng Gọi của Cái Vậ – là Cái Vậ – là Cái Vậ Phong-Tình không phải cái Phong-Tình Chỉ-Duy-Có-Vậ. Theo Heidegger, đó là chỗ khác nhau giữa cái *le Mème* và cái *l'identique*. Tiếng Gọi đã truyền vào Sử xanh làm cho trang Cổ Lục tê tái tím ngắt – nghĩa là: bất thành linh **động mình tuyết bạch** là: trắng muốt võ vàng. Cảo thơm trước ánh đèn đúng là: hương lửa ba sinh cỏ mọc ba miền phong tình xanh lục lã lã dâng ba chân trời trăm năm về kêu trong Thời Gian Tổ Chất: ba sinh biến làm ba góc biển của triều năm tháng rộng – kết Chùm Vĩnh Viễn trong Trường Sinh Bất Tuyệt Đói Đói Vành Nương Tử đón Chân Trời về mộng giữa Phù Du.

Độc Nguyễn Du là: nghe cái lời vô ngôn trong ẩn ngữ, đừng bỏ lạc ý ẩn ngữ – là mất khả năng nghe. **Anh đã về? – Em nghe dưới chân vang:** hoa lá nở với chuông rền giọng thắm. *Ainsi de-meurons-nous de ceux qui entendent et prêts à laisser le mot reposer en lui-même comme mot-énigme, afin que tout d'abord nous aider à considérer la pleine mesure d'énigme contenue dans le mot.*

Thế là chúng ta chịu làm những con gái biết nghe, và sẵn sàng chịu để cho cái lời nằm trong miền cõi nó là: mép cồn ẩn ngữ vô ngôn – là cốt để: trước tiên ta được lắng tai ngóng về mười hướng, mở linh hồn đón một cái nói dị thường trong cổ lục khả dĩ giúp ta cân nhắc đầy đủ cái nghĩa trọng nghìn non của u uyên nằm trong ẩn ngữ, là: tụ hội tuyệt sơ khai triều gọi sóng phiêu bồng.

“Sao gọi là nghe?” – từ đó mang nghĩa: nghe là ngóng đợi triều sử xanh cổ lục dậy trào – còn lưu tồn là truyền trong tiếng gọi. Truyện Thúy Kiều mở ra ở trước đèn theo điệu nọ, thì *Essai et Conférences* khép lại với những tiếng kia:

Logos, Moira, Alêthéia, ...

Những tiếng Chữ Tài Chữ Mệnh, Cổ Lục, Sử Xanh, Anh Hoa Phát Tiết, Những Điều Trông Thấy, Cảo Thơm Lăn Giờ cùng muốn nói cái gì ở phía bên kia âm thanh lay lắt?

Il est vrai que pour saisir au-de là des mots ce que ces mots veulent dire, une interprétation **doit fatalement user de violence...**

Muốn "nắm" cái ở bên kia lời, sự luận bàn giải thích tất nhiên buộc phải xử

dụng điệu quá khích cưỡng chế. Nhưng đó không phải là võ đoán bướng bỉnh làm bừa. Đó được thúc đẩy và hướng dẫn bởi sức mạnh của một ý tưởng chủ yếu khơi dẫn linh cảm vũ bão thuận theo ý hướng thăm thẳm, tin tưởng nơi cái đà suy tư tha thiết trong tác phẩm tài hoa. Người luận giải chỉ được phép liều mạo hiểm giấu mình trong cuộc – là riêng bởi cái niềm tin, cái ý tưởng mãnh liệt nọ.

Il est vrai que pour saisir au de là des mots ce que ces mots veulent dire, une interpretation doit fatalement user de violence. Mais cette violence ne peut se confondre avec un arbitraire fantaisiste. L'interprétation doit être animée et conduite par la force d'une idée inspiratrice. La puissance de cette idée permet seule à l'interprète le risque, toujours présumptueux, de se confier à l'élan secret

d'une oeuvre, pour s'attacher à ce qu'elle n'exprime pas et tenter d'en trouver l'expression. L'idée directrice elle même se confirme alors par sa puissance d'éclairement.

Trang 256 cuốn *Kant et le problème de la métaphysique* quả đã đặt đầy đủ cơ sở cho suy tư. Kể từ đó... ? – Cái - liễu - nhảm - mắt - đưa - chân của Thúy tài hoa, từ đó đã mở những phương trời. Cái Bước Nhảy của Thúy Kiều đã đốt sáng ngọn lửa âm thanh trên cái Đà Dự Liệu đoạn trường phóng hoạt. Ý tưởng chủ yếu của suy tư hoằng viễn được minh chứng vững vàng bởi cái sức soi sáng dị thường phát từ lời phong nhã.

Nguyễn Du đã “**diễn giải**” câu chuyện Nàng Kiều theo điệu riêng lệch nghĩa ký sự sử ký, nhưng thuận theo ý chiêm niệm sử xanh. Ta sẽ vô tình tàn phá tiếng nói

của Thúy Kiều, nếu cứ bo bo nghĩ rằng: phải khách quan vô tư bước vào cuộc phân tích cái mảnh tấm hồng nhan hoen ố triều Minh.

(Xem lại: Câu hỏi của Thúy Kiều mở ra với Tây Phương).

II

Răng từ ngẫu nhĩ lên non

Ngần ngữ núi bảo rằng con cái nhà

Một lời đã biết đến ta

Câu thân lại mượn bút hoa vẽ vời!

Câu chuyện kể còn dài vô hạn. Mà tờ giấy không thể có đủ kích thước vô hạn mặc dù ban sơ vốn là tờ giấy trắng. Vậy nên chi chúng ta bị đưa vào cõi bối rối. Làm thế nào vẽ vời cho nên được câu

thần? Nếu tờ giấy không cho phép, âu
đành phải mượn bút hoa.

Vẽ vời lại mượn bút hoa

Bút là một ngọn lại là một cây

Tuy nhiên số dzách giải bày

Cũng còn đợi ở lượng ngày phù du

Câu tương ứng chén tác thù

Cây vườn đâm ngọn đắp bù bút hoa

Rằng từ ngẫu nhĩ ngó ra...

Ngó ra thấy gì?

Thưa rằng: thấy... thấy...

Thấy mọi sự như chúng ta thấy. Mọi
người ai chẳng thấy: nào bạn nào ghế,
học tập nhà trường, học hành nhà trại,
học văn chương, học quân sự, học bay

tàu bay lên trời, học thả tàu bay dội bom xuống đất, học ngủ chiêm bao, học mở ra ngôi bờ cỏ, học làm đại tà ma, học thôi không làm đại tà ma nữa.

Từ đó về sau?

Từ đó về sau lại trở lại bên đèn nêu trở lại câu chuyện ban sơ ngẫu nhi với Nuồng Thúy. Nuồng bảo sao?

Ngân ngữ nuồng mới thưa rằng

Thói thường mơ mộng chất hằng đăm chiêu

Cái nguy là chỗ đó.

Bởi đâu mà nguy?

Bởi rằng: mơ mộng, đăm chiêu, vốn không phải là tư tưởng triết học. Mơ mộng đăm chiêu, hoặc chiêu đăm mộng mị, thì làm sao dựng nên cho tôi những

hệ thống rành mạch, đồ sộ? Phải bài trừ chiêu đả thì mới có thể vận dụng tư tưởng theo tinh thần khoa học.

Cái bóng ma khoa học tập rình, từ đó cứ len lỏi vào mọi cõi tồn sinh lĩnh vực của con người. Từ địa hạt đến địa phương, từ thôn hoa tới phố hội, từ thôn thị thôn thành, từ thôn làng, thôn xóm, thôn xã, thôn quê, đâu đâu cũng bắt gặp phần ma khoa học kéo cờ bốn bên đánh úp.

Mọi sự từ đó đã ra sao?

Mọi sự vẫn vuông tròn thôn thịnh, chỉ duy có một cái tân thanh duy nhất là mất rụi cái thịnh thôn.

Sao gọi là thịnh thôn? Sao gọi là mất rụi? Sao gọi là vẫn còn? Sao gọi là tân thanh? Sao gọi là ngẫu nhĩ? Sao gọi là

gặp nhau? Sao gọi là không gặp? Sao gọi là gặp? Sao gọi là không? Sao gọi là “gọi”?

Cái nguy là đó. Bởi đâu?

Bởi rằng khi câu hỏi nêu lên thì lời đáp cứ như “hiện ra” theo khuynh hướng “chẻ làm ba sợi tóc”, hoặc cứ theo lối “thầy hỏi bài học, em đọc cho thầy nghe”.

Cái chết người là chỗ đó. Cái làm cho nhân gian tê dại là chỗ đó. Biết làm rằng mà “ngần ngừng nằng mới thừa rằng” cho được? Ánh mờ tồn lưu làm sao mà hiện ra cho tồn hoạt phù du thiên thu đón mở phơi bày trong nếp gấp đăm chiêu vô ngần lưỡng lự, nhị tứ, tam tứ diện? Ngũ thập bình? Theo lam, hồng, tộ, bạch, trong vạn ngàn sắc thái lung linh? Mà cầu mong cho liễu yếu đừng “phá trận”?

Cái chết con người ta là chỗ đó.

*Đầu nhiên phiếm hiện lãng chàng
nham*

Bản dạ thâm canh nhất trạch đàm

Tùng bạt tùng phong phiêu bạn điểm

Thê hà loạn sấm biệt thanh sam

Giang hồ duyệt lịch tâm Tư Mã

Bào đảo Triều Dương ấp nguyệt cầm

Hốt xuất hồng hiên sương tuyết cái

Sai kinh cưỡng mạch lục tổ lam

(DUÔNG MÔ DIN)

Mà đào hoa sao lại tợ tuyết? Hồng
sao là bạch? Quần hồng sao hiển hiện
thành gái núi trong hang?

– “Nguyên vị mang mang trọc thế, thiện ác thị phi, đô bất dị phân biện đích minh minh bạch bạch..)

Từ đó mà đi, chúng ta thấy rằng: Mọi sự hỗn độn giữa ngang cứ kéo dài cái thành tựu ra mãi là chính bởi cái thịnh phần khoa học cứ lấn áp cái tồn lệ ban sơ trong tương-ứng-tương-giao Synou-sia-rằng-từ-ngẫu-nhĩ.

D’où l’insolvabilité de ton poème.

D’où les larges lèvres ensanglantées.

En toute malédiction, la terre t’aime.

De toute éternité, à grand regret.

(DUÔNG MÔ DIN)

Mặt trời gay gắt đã cưỡng hiếp ngôi sao. Tư tưởng bát ngát bình minh, bị chôn vùi trong nhà tù hệ thống, bị bưng bít trong những hàng rào kẽm gai. Rào giậu mất lá cây, lá cây mất lá cỏ, lá cỏ mất lá cồn, lá cồn mất cơn gió của trường mộng chiêm đăm.

Sao gọi là mất? Từ đó có nghĩa: mất là còn. Còn gì? Con cái lù lù ra đó.

Kẻ thù gớm guốc nhất của tư tưởng chính là cái tinh thần khoa học trong triết học ngày nay. Triết học còn cứ luôn luôn đưa đòi hỏi ra ta đây rất khoa học, thì tư tưởng còn mãi mãi kéo dài cái cuộc chết lửng trệ trên mặt đất phẳng lì chờ đợi cái ngày tinh thể cơ giới sắp phôi ra. (Xem Martin Heidegger).

Cái điều lạ nhất trong tồn hoạt hôm nay là người ta hân hoan nhẩn nại nằm

trong cõi lằng trì suốt trăm năm, mà khi gặp cơn gió lưu tồn trong bóng mờ nhị mộng, thì người ta tru tréo la to: làm sao cho tôi dòm rõ ra ngay cho chớ. Làm sao đập cái vành để tôi vỗ ngay cái hột?

Người ta quên mất rằng: nếu nhất đán vội vã đập cái vành một cách hấp tấp vội vã vội vàng, thì rất có thể rằng: từ cái nhất đán kia, cái hột nằm ở trong cũng vỡ toang ra trong nhất dạ. Thì từ đó về sau mọi sự sẽ ra sao? Sẽ ra là: trăm điều ngang ngửa vậy.

Trăm điều ngang ngửa từ tôi

Thân sau ai chịu tội trời ấy cho

Xin người nhẫn nại nằm co

Năm sau ngẫu nhi con đà lại sang

Con dò ngẫu nhĩ lại sang theo điệu nào? Theo điệu: xóa nhòa bờ gai bến góc. Để làm gì? Để cho cái bờ hoa, bờ lá, bờ có chiêm bao hiển hiển trong ánh mờ tồn lưu² mà thiết lập “cõi” cho phiêu bổng ngôn ngữ tái tạo thanh âm thế nào cho hai vũ trụ chào nhau:

– “Rằng từ ngẫu nhĩ...”

Kể từ đó, ta mới có thể quan niệm ra cái sự vụ lạ lùng này: thiên tài tái tạo Lời trong cõi Việt Nam, khởi từ mảnh hồng quần của một Triều Minh Cô Gái.

Mọi sự bỗng mới ra, khởi từ câu chuyện cũ. Mọi lời mọi tiếng bỗng mang chất tân kỳ khởi từ những ngữ ngôn cũ kỹ.

Bởi đâu mà nên sự lạ lùng?

Đáp rằng: bởi thi sĩ thiên tài là cái

² L'éclaircie de l'être

kẻ tái tạo trong thanh âm, thiết lập thịnh triểu trong ngôn ngữ. Cái kẻ riêng biệt có tư chất kỳ dị này: mỗi lần nói tới cái gì, nghe ra cái gì, ngó lại cái gì, là y như đó lần đầu tiên ngó, nghe, nói.

Ai đọc Nguyễn Du mà không cảm thấy điều đó? Câu chuyện cũ, tình ý cũ, ngôn ngữ cũ, tiết điệu cũ... (có cái gì là không “cũ” đâu?) Thế tại sao mỗi lần “lần giở” lại nghe ra như cả cái cõi đời trong ta lại tân kỳ như bất ngờ ngẫu nhi cái ta bỗng dưng bát ngát phiêu bổng vào trong cõi trăm năm người trong thiên hạ?

Người không thi sĩ cũng nói, cũng nghe cũng ngó. Ngó rất kỹ lưỡng, dòm rất tỉ tê, nghe rất như dường quả nhiên tương giao tâm sự, tỉ mỉ tương ứng tâm tình... Mà thật ra, mọi cái ngó, cái nghe,

cái nói của họ, chẳng đem lại “cõi” cho tái tạo phiêu bông. Nghe nói rất nhiều, nghe ra rất lắm, mà chẳng có gì rục rịch cả. Toàn khối nhạt nhàm. Mặt đất đắng cay “Nhứt cá phiêu bông du hồn nhập: Đô thành không ảo mộng nguyên sương”.

Trên đường về ngôn ngữ, người ta bỏ lạc mất riêng một chút gì, mà từ đó về sau, mọi âm thanh đều biến thành lời câm, tiếng điếc, hương ù lì, màu lơ lảo, sắc lắt lay, quần hồng không thấy có mảnh hồng ở trong khả dĩ biến quần hồng thành hồng quần làm gương soi chung cho thiên hạ, cho mỗi lần ngẫu nhĩ đi về là mỗi lần bất chợt như nhìn thấy vũ trụ mới ra, như nhìn ra trần gian mở cõi, như nhận thấy mọi sự vật giữa đời hiển hiện như mới, hiện-đầu-tiên ngộ ban sơ hạnh ngân dài.

Chào nhau: em đúng là em đó

Là gái muôn năm có mặc quần

Ai lại chẳng biết rằng gái có mặc quần? Gái không mặc quần thì còn ra thể thống gì nữa? Tuy nhiên có ai nhận thấy rằng gái phù du muôn năm có mặc quần dẫu trong giờ trần trụi trần truồng tấm quần bị xé rách?

Chào nhau: em đúng là em đó

Parviens-tu à l'incandescence?

Parviens-tu à l'inaltéré?

*TU ACCEPTES LE RISQUE DE L'IN-
DÉCENCE*

Pour le dévoilement de quelle Clarté?

Ngôn ngữ là lời, hỡi ôi! Bởi đâu mà tái tạo cõi? Âm thanh là tiếng, hỡi

ôi! Bởi đâu mà tái lập con đường? Con đường dẫn tới nơi nào, hỡi ôi! Bởi đâu mà thành ra chốn? Chốn nọ vì sao, hỡi ôi! Mà bỗng dưng nhiếp dẫn lối đi về cho tồn lưu phiêu bỗng tự chân trời ngẫu nhiên bước vào trong lưu trú? Lưu trú là gì, hỡi ôi! Bởi đâu mà biến làm trong cõi sương tuyết có trăm năm? Trăm năm là gì, hỡi ôi! Bởi đâu mà biến làm vụn thuở? Vụn thuở ở lại trong phút giây sau phút, hỡi ôi! Bởi đâu mà đam mê? Đam mê quay cuồng trong gấn bó, hỡi ôi! Bởi đâu mà thân thiết rằng trăm năm cũng từ đây? Từ đây không xê dịch bao giờ, hỡi ôi! Bởi đâu mà bỗng chốc bỏ ra đi?

Tôi sẽ ra đi bỏ lại đời

Mỹ Tho Mỹ Thọ Sóc Trăng ơi

Mỹ Thọ muôn đời là Sóc Trăng

Gái mặc quần ra đứng ngó trời.

Đứng ngó trời để làm gì, hỡi ôi! Bởi
đâu mà trông thấy? Trông thấy gì, hỡi ôi!
bởi đâu mà đau đớn? Đau đớn gì, hỡi ôi!
Bởi đâu mà đoạn trường trải qua?

Trải qua một cuộc bể dâu

Những điều trông thấy...

Thế là chúng ta nhìn nhận: nầy giờ
ông bạn dùng một lúc dồn dập một lô
tiếng: hỡi ôi. Đó là trông thấy.

Hỡi ôi! Ngôn ngữ là lời

Ấy trong tiết điệu ấy ngoài âm thanh

Dư vang cuối lá đầu ghềnh

Niềm riêng suy trọng sao đành từ nan

Rừng phong thu giữ hội đàn

*Rượu thơm từ đáy chén vàng nguyệt
khuy*

Rừng phong thu đã nhuộm kỳ

Chiêm bao bờ cỏ Gái Tỳ Hải gieo

Rằng từ ngẫu nhĩ nhìn theo

*Lần trông bước bước truông đèo còn
vang*

Truông đèo còn vang cái gì? Cái gì
đương dội? Cái gì đương la? Cái gì đương
kêu? Cái gì đương gọi? Cái gì đương nói?
Đương nói cái gì? Rằng:

Ruộng đồng mọc cỏ hôm mai

Cỏ mọc cho ruộng đồng, để mùa
sau cho lúa về lúa chín? Đồng ngập nước
trong cơn hồng thủy điều linh để mai
sau xuân về cho tái lập? Bến bên bờ nhìn
con én lại bay. Bay mấy vòng thiên thu
cho thoát ra ngoài vòng ngục kình hiểm
họa “đầy sông kình ngục” chật trời én
bay?

Én đầu xuân, tuyết đầu đông.

Rừng cô tịch ngóng nội đồng trở hoa

Tự giờ ngẫu nhĩ nhìn qua

Ở trong giấc mộng em là Kiều Nường

Le poète, on le sait, mêle le manque et l'excès, le but et le passé. D'où l'insolvabilité de son poème. Il est dans la malediction, c'est à-dire qu'il assume de perpétuels et renaissants périls, autant qu'il refuse, les yeux ouverts, ce que d'autres acceptent, les yeux fermés... Quand il parvient génialement à l'incandescence et à l'inaliénable (Eschyle, Lao-Tseu, les présocratiques grecs, Thérèse d'Avila, Shakespeare, Saint Just, Rimbaud, Hoelderlin, Nietzsche, Van Gogh, Melville), il obtient le résultat que l'on connaît. Il ajoute de la noblesse à son cas lorsqu'il est hési-

*tant dans son diagnostic et le traitement
des maux de l'homme de son temps...*
(RENÉ CHAR)

*Tự giờ ngẫu nhĩ nhìn qua
Ở trong giấc mộng em là Kiều Nường
Vĩnh lưu tồn hoạt đôi đường
Biết đâu địa ngục thiên đường là đâu
Nường càng mặt ủ mày chau
Đi về phảng phất nếp nhàu ban sơ
Rằng không thì cũng tự giờ
Bước ra rằng có liệu ngờ chi không
Rằng từ ngẫu nhĩ ra bông
Hà sơn vạn lý còn không cuộc cờ
Rằng tôi đã có lòng chờ...*

Đùng đùng gió giục mây mờ tồn lưu

Đôi mắt ngọc cặp chân cừu

*Đường quanh lối quẹo gọi hươu phiêu
bông*

E sương dín gió ngại ngừng...

Pourquoi es-tu hésitante, chère amie?
O toi que j' eusse aimée... Toi que j' ap-
pelle ma sœur et que j' aime infiniment
plus qu'une sœur...

Tu ajoutes de la noblesse à ton cas
lorsque tu es hésitante dans ta marche
vers le voisinage de l'être qui se dévoile
dans lePli perplexe d'une Clarté diffuse,
à travers la première Rencontre Rằng Từ
Ngẫu Nhĩ Gặp Nhau...

Qu'appelle-t-on Rằng từ ngẫu nhĩ?

Qu'appelle-t-on gặp nhau?

Qu'appelle-t-on clarté diffuse?

Qu'appelle-t-on pli perplexe?

Trước những câu hỏi nêu lên chúng ta chồn chân đứng lại. Thúy Kiều đã nêu lên, Nguyễn Du đã nêu lên, Chu Mạnh Trinh đã nêu lên, anh chị, và các cô, các bác đã nêu lên, tôi nữa cũng nêu lên. Nhưng ai là riêng người đã đáp?

Ấy ai đã đáp là người

Ấy ai hạ tứ là lời ném châu

Gieo vàng hạ cổ đến nhau

*Mấy lòng suy trọng trong màu đỏ
dang*

Vong hồn lịch kiếp lang thang

Đi về phảng phất mây đàn đầu cò

Đam mê an phút mộng hồn

Đạm Tiên nàng ấy cung đàn đã tuôn.

Nhưng nếu là Đạm Tiên quyết định thì câu hỏi nêu ra đầu đuôi gốc ngọn đều do một cái bóng ma mà nên cả thế ru?

Bóng ma là gì? Sao gọi là bóng ma đi về gieo sương bóng? Có một con người nào phiêu du hoạt tồn trên mặt đất mà không cảm thấy có một cái bóng ma nằm ở giữa thân thể của mình là mình mấy hình hài máu me xương khớp?

Phải chăng từ câu hỏi đó, mà ta gọi Dasein là *l'être-pour-la-mort*?

Và nếu gọi như kia, thì cái nôi của lời, cái ngữ của ngôn, cái ngôn của cú-từ tiết-điệu kia (*le Dit de cette Phrase*) phải được nghe ra trong cái Vùng-Vắng-Lặng nào, để cho cái nghĩa Tương-Ứng-Synousia ban sơ đừng mất nghĩa ban sơ? Vì nếu mất nghĩa ban sơ, thì hố hang hiện ra khắp nẻo, và sông núi là vạn lý hà sơn

mất nhịp cầu nho nhỏ bắt ngang.

Rằng từ ngẫu nhĩ nhìn sang

*Nhịp cầu nho nhỏ bắt ngang cuối
ghềnh*

Nghĩa là ở giới hạn cuối cùng của
tinh hoa ngôn ngữ khuấy lấp trong mù
sương tinh thể của lời.

Mất cái đó đi, thì mọi con người sẽ
mất cội. Cội sẽ bị qua phân, đời ruộng
đồng sẽ tan hoang trong hào, ngoài lũy,
trên dưới sa lầy.

Làm sao tứ hải giai tồn lưu cho được
chớ? Làm sao cho hai vũ trụ được nhiếp
dẫn về trên một dòng, mà ngắm nhìn
nhau trong một tắc cổ, thì đâu còn tính
ra cái chuyện báo đền liệu đem tắc cổ
báo đền ba xuân?

Vốn tự ban sơ, con người ta ở mọi chân trời đã nhìn nhau trong một cõi. Ta gọi là: cõi thiện, cõi chân, cõi mỹ, cõi tồn lưu, cõi lưu trú, cõi quê mẹ, cõi quê hương, cõi ngôi nhà vĩnh thể, cõi thanh hiền tổ như tổ bạch,... Gọi gì thì gọi, bằng lời gì thì bằng, ban sơ vẫn là một cõi MỘT cứ luôn luôn đời bình diện trên địa hạt địa phương cho thịnh phần lục địa cứ thường hằng tư tưởng trong định mệnh tồn hoạt bóng ma...

Hỡi ôi! Vấn đề thể và thời gian có phải chính từ chỗ này mà được nêu ra để từ đây quyết định? Những nhà tư tưởng nói tiếng ẩn ngữ, pha trong mù sương, có đơn sơ lắm lắm? Và vì quá đơn sơ, nên con người trong bụi khói cứ ngàn năm không chịu hiểu? Và cứ vô tình đập phá tan nát mãi mãi riêng một cái gì khả

dĩ thiết lập thể quân bình cho cuộc sống
chênh vênh?

Đông là gì, Tây là gì, đâu là cái hố, cái
hang, cái khe, cái mương, đâu là cái bước
nhảy?

Rằng từ ngẫu nhĩ nhảy qua

Bờ là vũ trụ bến là côi kia

Miền tương giao bỗng tan lìa

Mép cồn lau rụng mảnh bìa tồn lưu

Hai là một? một là mười?

Mười về trong một ngời cười lửng lơ?

Mai sau dù có bao giờ

Gió đưa một trận về bờ bữa nay?

Hai con mắt, một vòng tay

Ánh mờ tồn lệ phơi bày đào non?

CLARTÉ – DIFFUSE – RĂNG-TỪ-
NGẪU-NHĨ

Le vent d'un vent souffle où il veut

Ineffable est le bras des feuilles

Omniprésents sont les clairs yeux

de la clarté qui se recueille

Un jardin s'ouvrant sur un pré

parle de la nuit ionienne

qui songe à la Chine antique et

à l'aube des forêts indiennes

Gravissant le sommet du Pic

de l'Obscurité pour atteindre

l'eau blanche dans le dur granit

Avez-vous quelque chose à craindre?

La clarté-diffuse-đào-non

donne naissance à lần-ngẫu-nhĩ

Dès lors à l'infime Kôun-lôun

la Grande Origine s'allie.

Hai vũ trụ nhìn nhau trong một cõi
là: Nguyên Thủy Ngũ Ngôn kể từ...

Kể từ Tân Thanh thiết lập nhịp cầu
trên mảnh hồng quần soi trên mặt hồ
gương bóng.

Có hiểu sự vụ là thế, thì chúng ta mới
có thể rõ vì sao mà gái Gia Tĩnh lại có
thể là phụ nữ Việt Nam, tiếng Trung Hoa
lại là lời Hồng Lĩnh, hoặc thằng Quảng

Nam hay cãi, lại có thể làm thơ rất mực
phiêu bông. Đến bà đầm da trắng cũng
phải đắm lệ mà nghe ra mũi tẹt da vàng
khóc hu hu, hou hou:

Savez-vous tigres et tigresses

Où donc est le perplexe pli

d'une Reine Raisin des Tresses

L'or des pleurs, l'acajou des cris?

Hou hou! la chanson du Corsaire

Tou tou! Pêcheuse d'aquilon

Tonnerre du soleil lunaire

Ma Terre est perdue, le sait-on?

(DUÔNG MÔ DIN)

Rằng từ ngẫu nhĩ gặp nhau

*Thăm trông trộm nhớ bấy lâu đã chôn
Dưới trời căn cứ là bông
Là đầu cây rụng quần hồng họ Vương
Thanh âm đãng khí hội trường
Hùng tâm nghĩa bạc hải đường vân
tiên!*

*Hương sâu điệp điệp xuy phiêu
Con dò giác mộng dăng liêu lĩnh hoa
Con người mắt tự mưa sa
Lan điều hiu giậy sao mà buồn tênh
Nửa phen ngẫu nhĩ gặp ghềnh
Bấy chầy khúc khuỷu trăng chìm bãi
song
Thảo am phong tỏa sương đồng*

Chất thành túy ý đèn lồng rủ tua

Sượng sùng thánng ngọt ngào chua

Mười lăm năm rụng hoa mùa tiểu lân

Đào non đỏ rớt bảy phần

*Khe ngầm đứt mạch buông tâm tiểu
thư*

Đằm chiêu nghĩa bất dung từ

Sử xanh lần gỡ hương thừa trở cơn.

Sao gọi là trở cơn? Từ đó có nghĩa là:
cơn trở. Sao gọi là hương thừa? Từ đó có
nghĩa: thừa hường.

Thừa như thế nào? Rằng: hồng nhan
tự ngàn xưa...

Herbes et roseraies natales!

Ungedachte! vous avez peur

des Entrées nocturnes fatales.

Cái điều bạc mệnh... tel est le coeur.

Ngại ngừng dín gió e sương

Liều yêu bài động như đường đã phai

Ngừng hoa bóng thẹn mặt dày

*Phong tình vạn chủng cuối mây sắp
tan*

Lệ lên đầu mắt một hang

*“Ainsi commencent les grands mal-
heurs.”*

Những tai họa lớn lao khởi đầu từ đó, và như rửa đó tới bao giờ? Và như rửa đó, bởi đâu? Và tại sao mà như rửa đó?

Tây Phương ngậm ngùi cũng bảo rằng như rửa đó, thì thật không biết nói

mần răng, ăn mần răng được nữa. Chỉ biết rằng... Hãy nghe René Char: “*Nos tissus tiennent à peine. Nous vivons au flanc d’une inversion mortelle, celle de la matière compliquée à l’infini au détriment d’un savoir vivre, d’une conduite naturelle monstrueusement simplifiée. Le bois de l’arbuste contient peu de chaleur, et on abat l’arbuste. Combien une patience active serait préférable ! Notre rôle à nous est d’influer afin que le fil de fraîcheur et de fertilité ne soit pas détourné de sa terre vers les abîmes définitifs. Il n’est pas incompatible au même moment de renouer avec la beauté, d’avoir mal soi-même et d’être frappé, de rendre les coups et de s’éclipser.*” (RENÉ CHAR – *Recherche de la base et du sommet*)

Đoạn văn nói rõ niềm “sérénité crispée” – niềm thích thắng nghiệt ngã

vừa bao dung vừa bực dọc, trong tinh thần người nghệ sĩ trước thực trạng hỗn mang. Vẫn giữ thiện chí ôn hòa, theo lẽ tương nhượng, nhưng vẫn phải công-phản phản kháng những sự vụ hồ đồ ma quái, vu hãm, thủ tiêu, chụp mũ. Le bois de l'arbuste contient peu de chaleur, et on abat l'arbuste. Như thế thì còn chi mà mong mỗi đi cành ngọc thụ nó đơm hoa có ngày?

Rằng từ ngẫu nhĩ than ôi

Rằng không thì cũng vâng lời rằng không

Lời thơ Nguyễn Du cứ như chảy tràn lan ra như vậy. Ấy bởi vì nó nằm trong tiết mạch, thâm sâu của linh hồn kiên trì trong dòng tồn lưu mát mẻ. Dám lôi mọi thứ hỗn mang ra cho cô bác nhìn, mà vẫn gắng chuyển di nhiếp dẫn cho

dòng về bát ngát, đừng để mọi sự rơi tòm vào hố hỗn độn diêu mang. Chịu đoạn trường chịu phơi xương cho dao cằm, dám tung chỉ lực chưởng phong ra đối địch, và cũng hài lòng biến biệt bỏ đi. Gọi rằng: hiện về trong xa vắng, trở lại tự xa xôi...

Trông ra ngọn cỏ lá cây

Nỗi đêm khép mở nỗi ngày lim dim

Chùng như trên nóc bên thềm

*Tiếng Kiều đồng vọng bóng xiêm mớ
màng*

Gọi rằng ngẫu nhĩ đa mang

Chàng ra cho thiệp sâu tâm của tin

“L’homme toucha le ventre de la femme qui remercia d’un regard, tendrement. Mais seule l’eau du puits pro-

fond, sous son petit toit de granit, se réjouit de ce geste, parce qu'elle en percevait la lointaine signification.”
(RENÉ CHAR)

Khi hoa nở khi trăng lên

Khi phiêu bông tóc khi mềm mại da

Đều là nghề nghiệp trong nhà

Phi phong đó mặn, tuyết ngà đó lê...

Vườn xưa én cũ bay về

Thân hoài tuyệt kỹ để huê tay gieo

“L’art ne peut-il avoir recours, pour s’infléchir, à la salive de l’arbre fruitier? L’art qui rêve dans les vergers où fleurs et fruits ont raison ensemble?”

Không biết. Thừa rằng chúng ta không biết. Câu chuyện Gia Tĩnh chạy

lộn chiều, gập đủ thứ gió từng trận nổi cơn ở mọi chân trời không khí. Dem tình cầm sắt đổi ra cầm kỳ. Dem cầm kỳ đổi ra kỳ cuộc. Dem kỳ cuộc đổi ra vạn lý hà sơn. Dem vạn lý hà sơn đổi làm nhân sinh nhút giác mộng. Dem nhút giác mộng đổi làm đoạn trường. Dem đoạn trường tấu lại tân thanh. Dem tân thanh xô vào bạc mệnh. Dem bạc mệnh gán vào hồng nhan. Dem hồng nhan ghép cho kỹ nữ. Dem kỹ nữ tôn lên ngai vàng. Biến Nữ Vương thành Hoàng Hậu. Đổi Hoàng Hậu làm Hoàng Thiên Thu. Hoàng Thiên Thu bồng đo ra vạn đại. Với sương bóng phiêu du không biết đâu bờ bến dưới mặt trời cuộn cuộn chiêm bao với hai con chim chia nhau một bầu trời hồng lục tố như và một mái thanh hiên của thiên thanh hồng sơn liệt hộ.

*“Deux hirondelles tantôt silencieuses
tantôt loquaces se partagent l’infini du
ciel et le même auvent.”*

Hai đứa lúc lim dim, lúc riu rít, kể
từ đó về sau, đứng hai chân trên bến bờ
tứ phối, dòm xuống biển dâu, mà gọi với
tinh sương rằng cuộc cờ trên hà sơn vạn
lý sẽ bất tuyệt hồng vàng vì đơn sơ thuần
phác của hạnh phúc đương hôn nhau
cho làn môi phiêu du hiển hiện lấp lánh
phiêu bông trong ẩn ngữ thể xưa:

Thể xưa giở đến kim hoàn

*Một nền đào mạn khuôn vàng vấn
quanh*

Hàng hàng tứ diệu to nhanh

Thể theo gương dọi tụ thành côi kia

(...) est l’anneau qui s’enroule sur lui-

même, alors qu'il joue le jeu des reflets. Faisant paraître, il éclaire les quatre à la lumière de leur simplicité. Faisant resplendir, l'Anneau partout et ouvertement transpropre les Quatre et les ramène à l'énigme de leur être. L'être rassemble du jeu du monde, le jeu de miroir qui s'enroule ainsi, est le Tour encerclant. Dans le Tour encerclant de l'Anneau qui. joue et reflète, les quatre s'enlacent à leur être, qui est un et pourtant propre à chacun d'eux. Ainsi flexibles, se pliant au jeu de miroir, ils assemblent le monde.

Phong tình vạn chủng từ đó về sau
tha hồ thi đua nảy nở theo thiên lý lưu
hành phiêu diêu bởi liễu yêu bài động...
Cái vật, cái đồ, cái vành cong hà diệp mở,
đã diu dặt cõi đi về là nhiếp dẫn tứ diệu
phanh phơi lưu tồn đằm chiêu mong đợi.

La chose retient le Quadriparti.
La chose rassemble le monde. Chaque
chose retient le Quadriparti dans un ras-
semblant, liée à une certaine durée, où la
simplicité du monde demeure et attend³.

Cánh Hà Diệp mở cong môi

*Từ Sappho mộng đến Người Trần
Minh*

(LÁ HOA CỒN)

Từ đó về sau, tha hồ nhân gian ai
muốn làm thơ thì cứ làm, cứ muốn. Ai
muốn đọc sách thì cứ đọc. Ai muốn ra
đồng bắt chuồn chuồn châu chấu, cũng
chả sao. Trở về nhà nằm xem kiếm hiệp
ai đâu dám ngăn cấm ai?

3 Das Ding verweilt das geviert. Das Ding dingt Welt. Jedes
Ding verweilt das Geviert in ein je Weiliges von Einfalt der Welt.
MARTIN HEIDEGGER

Trong đời kiếm hiệp là điên?
Ngoài đời kiếm hiệp là tiên trong đời?
Cuộc cờ bao nả hỡi ôi
Hà sơn vạn lý hay lời bách niên
Nhân sinh nhứt giác mộng huyền
Ra hồ hững côi gọi phiến trở vô
Nường vui đóa đóa bạch bồ
Đoạn trường ở lại trong hồ rêu pha
Hằng hằng sa hạt lệ hoa
Thường thường chuốc hột sương ngà
đăm chiêu
Gió hoang vu giây cơn chiều
Hồn sa mạc giây hương tiêu thanh
đồng

Lưng trời cánh mỏng chùm bông

*Đêm sâu thích thảng vên mông còn
nghe*

Tinh thể của tự do nằm buồn vui trong ngôn ngữ như thế nào? Tha hồ làm thơ? Tha hồ đọc sách? Tha hồ nằm ngủ chiêm bao ra đồng bắt châu chấu? Bắt châu chấu không có nghĩa là rút đuôi ngắt cánh châu chấu. Bắt châu chấu chỉ có nghĩa: dăm chiêu với cánh mỏng chuồn chuồn. Để yên cho chuồn chuồn lượn bay sau cơn mưa rào diễm lệ. Đừng hiếp đáp, cưỡng bức những cánh mỏng lửa thừa đương mở phơi hồn xuân trong cõi phù du bất tuyệt lưu tồn.

La liberté n'est pas ce qu'on nous montre sous ce nom. Quand l'imagination, ni sottise, ni vile, n'a, la nuit tombée, qu'une parodie de fête devant elle, la liber-

té n'est pas de lui jeter n'importe quoi pour tout infecter. La liberté protège le silence, la parole et l'amour. Assombris, elle les ravive; elle ne les macule pas. Et la révolte le ressuscite à l'aurore, si longue soit celle-ci à s'accuser. La liberté, c'est de dire la vérité, avec des précautions terribles, sur la route où TOUT se trouve.

(RENÉ CHAR)

Lời dâng tuyệt kỹ bên người

*Vùng mây vắng lặng chân trời cỏ
thơm*

Sử xanh dù dẫm lệ hờn

Cũng lai láng mở cung đồn bình minh

Trễ tràng khôn xiết phiêu linh

Mong giờ ngẫu nhĩ lộ trình đi qua

Kể từ đó, ta thấy Thúy Kiều thân thiết với cõi người ta thiên hạ ra sao. Trong tỉnh dạ thâm canh, mọi người sẽ chiêm bao gặp gỡ ngẫu nhĩ lạ lùng là buổi mới cơn đầu kiếm hiệp ra hoa. Mọi người sẽ gọi. Thiên hạ sẽ thừa. Cõi trăm năm sẽ bảo:

– “Kiều ơi, dù sao thì em cũng phải trở về mới được.” Bởi đâu? Bởi rằng.

... “toi sur qui l’avenir comptait tant, tu n’as pas craint de mettre le feu à la vie.... NOUS ERRERONS LONGTEMPS AU TOUR DE TON EXEMPLE... Il faut revenir. Tout est à recommencer.

(RENÉ CHAR)

Chúng ta thấy một điều thế kỷ 19, một thi sĩ Việt gọi cô gái Trung Hoa về; thế kỷ 20, một ông thi sĩ Pháp cũng gọi

cô gái Gia Tĩnh⁴ nọ về. Chi lạ rúa?

Sự vụ đã lạ lòng ngẫu nhĩ như rúa, thì chúng ta còn đợi gì mà không rủ nhau làm thơ cho tràn lan mặt đất? Thơ gì? Thơ gọi. Gọi gì? Gọi Kiều Nương. Nương gì? Nương Đường Thúy. Thúy gì? Thúy kỹ nữ chiêm bao, Kiều tuyệt liên kiếm hiệp mộng.

Cơn đầu ngẫu nhĩ ra hoa

Ôi Nường Kiếm Hiệp đã sa vào vòng

Đường lên nước ngược nằm trong

*Như ngày địa hạt xuống giòng băng
quơ*

Dưới hoàng hôn nước lên bờ.

Nấp trong khuôn lá bấy giờ đổ ra

Quê hương đông đất lạ nhà

4 Cố nhiên là phải nói buống một chút vậy

Cỏ thơm lẫn giở sao mà chậm dâng
Trên hàng cổ lục phơi thân
Ngực tròn vẽ tượng tiểu lân dưới cằm
Tung trời chưởng lực cắn cắn
Về thiên thu giấy trăm năm một mình
Ngó cần miên bạc đóng đinh
Trên đầu núi cũ bất thành linh kêu
Ôi Nường Kiếm Hiệp gươm đeo
Cuộc đời thiên hạ côi đèo bông kia ai
Nường Kiếm Hiệp canh khuya
Đổ xiêu một trận cơn liễu lĩnh ra
Hà sơn vạn lý đâu là
Gót đi đứng gót chân ngà ngọc chân
Tiêu thanh đất ruộng vô ngần

Đồng ôi xứ sở Yên Tân gọi nhau
Ôi Nường Kiếm Hiệp xưa sau
Ngày vui ở lại trong màu áo kia
Thế ru? Sao lệ đầm đìa
Lọ là ấy côi nường về đó xem
Ôi Nường Kiếm Hiệp đi đêm
Người da đen gọi rằng em hữu tình
Bấy chầy há dễ nín thinh
Núi buồn lục địa buông mình mấy
song
Chiều dăng trong ý mây lồng
Sương mù sa mạc xa gần trở cơn
Từ đó về sau?
Chàng Kim rất có thể vùi vĩnh chiêm

bao đuổi theo mà đáp ứng cái tiếng gọi tồn lưu của tại thể đã ra đi từ buổi gió chân trời.

Nuông Thúy cảm động gật đầu: Vâng, trong chiêm bao, chàng đã theo dấu chân ta ra đi buổi trước, tìm về tao ngộ, mà tương ứng mơ màng cơn mộng nào ngẫu nhĩ đã ra hoa. – “Thuyết bất định ngã tiền diện tẩu, tha tự hội hậu diện căn lai.”

Nói là nói vậy, nhưng hỡi ôi, sự vụ đâu có dễ dàng gì mà êm giâm mát mái. Cái hố, cái hang, cái đường quanh lối quẹo cái mê cung tồn hoạt, cái muội diện hoạt tồn, cái mê-hồn-trận tồn lưu, cứ như luôn luôn triển miên lấp ló. Hỡi dòng sông xứ sở. Hỡi nước lũ dội ngàn. Hỡi cánh mỏng chuồn chuồn. Hãy hiện về mà tiếp sức cho ta. Được chăng ru? Chẳng được chăng ru tá? Trên nhịp đời

lảo đảo, có dễ gì mà giữ vững mãi cái linh hồn trong xương khớp đầu gối với hai chân!

“Ce n’est pas toujours facile d’être intelligent et muet, contenu et révolté. Tu le sais mieux que personne. Regarde, en attendant, tourner les dernières roues sur la Sorgue. Mesure la longueur chantante de leur mousse. Calcule la résistance délabrée de leurs planches. Confie-toi à voix basse aux eaux sauvages que nous aimons. Ainsi tu seras préparé à la brutalité, notre brutalité qui va commencer à s’afficher hardiment. Est-ce la poite de notre sin obscure, demandais-tu? Non. Nous sommes dans l’inconcevable, mais avec des repères éblouissants.”

(RENÉ CHAR)

Cuộc cách mạng tinh thần ở Tây Phương đương đi tới chào chúng ta trong buổi phục hưng tứ hải giai huynh đệ phiêu bồng. Ta soạn sửa thế nào để đón nhau phiêu bồng phơi mở? Đón với lời trong ý mộng? Đón với tiếng trong tình câm? Sao gọi là tình câm? Tạm gọi: tình câm là tầm kinh. Sưu tầm kinh cổ lục. Khởi từ yếu điệu Thúy Kiều ra phơi mở cõi cho tài tử gửi qua nhịp cầu:

Rằng từ ngẫu nhĩ gặp nhau

Từ thiên thu tới bây giờ là đây

Rằng từ ngẫu nhĩ qua tây

*Về phương Đông lại thừa thầy thừa
cô*

Tan hoang ngoài lũy trong hào

Ấy giờ tồn hoạt sắp vào tồn lưu.

